

JEL Q12

Старіков Олександр Юрійович

к.е.н., доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, Україна
ORCID 0000-0001-6251-5454

e-mail: oleksandr.starikov@kneu.ua

O. Y. Starikov

Ph.D.in Economics, Associate Professor, Business Economics and Entrepreneurship Department, SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman», Kyiv, Ukraine

Галамага Марія Володимирівна

студентка факультету економіки та управління, 2 рік магістерського рівня, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, Україна

M.V. Halamaha

Student of Faculty of Economic and Management, 2-year master's level, SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman» Kyiv, Ukraine

ВИРОБНИЧА ДИВЕРСИФІКАЦІЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Досліджено зв'язок між рівнем диверсифікації та рентабельністю діяльності аграрних підприємств. Результати показують, що зростання рівня диверсифікації має негативний вплив на рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції, як в однофакторній, так і в багатофакторній моделях.

Ключові слова: диверсифікація, виробнича диверсифікація, аграрне підприємство, рентабельність виробництва.

PRODUCTION DIVERSIFICATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AND ITS IMPACT ON PROFITABILITY

Abstract. The connection between the level of diversification and profitability of agricultural enterprises has been studied. The results show that the growth of the diversification level has a negative impact on the profitability of agricultural production, both in single-factor and multi-factor models.

Keywords: diversification, production diversification, agricultural enterprise, profitability of production.

Дослідженню рівня диверсифікації діяльності підприємств приділяється увага українських і зарубіжних вчених, проте недостатньо дослідженими є питання оцінки рівня диверсифікації аграрних підприємств, зокрема впливу рівня диверсифікації на рівень рентабельності діяльності таких підприємств.

В економічній літературі диверсифікація визначається з однієї сторони як процес розширення діяльності на нові сфери господарювання, а з іншої — як використання накопиченого досвіду і переваг у нових видах діяльності.

Диверсифікація є протилежним поняттям до спеціалізації. Вона має як свої переваги, так і недоліки. Як зазначає Н. Бутенко, диверсифікація — це процес розвитку діяльності підприємства, пов'язаний з проникненням в нові сфери діяльності, освоєнням нових виробництв, розширенням асортименту товару, що включає й розповсюдження підприємницької діяльності на нові та не пов'язані з основними видами діяльності фірми [3, с. 109-114]. І. Ансофф визначає диверсифікацію як стратегію, що дозволяє компанії використати поточні переваги в нових сферах діяльності за умов істотної мінливості середовища господарювання [2, с. 416]. Трактуючи диверсифікацію Р. Кунцом передбачає виявлення саме того виду діяльності (продукції), в якій можна найбільш ефективно реалізувати конкурентні переваги підприємства [5, с. 5-8].

На думку Ф. Котлера диверсифікація не означає, що фірмі слід братися за будь-яку можливість. Компанія повинна виявити для себе напрямок, де знайде застосування накопичений нею досвід, або напрямок, який буде сприяти усуненню недоліків на сьогоднішній день [4, с. 736].

В економічній літературі диверсифікацію поділяють на види за зв'язком та за сферою діяльності. За критерієм зв'язку виділяють концентричну, вертикальну (пряму, зворотну), горизонтальну (пов'язану, не пов'язану) та конгломератну диверсифікацію [1, с.691-695]. За критерієм сфери діяльності диверсифікація буває виробнича, фінансова та маркетингова.

Виробнича диверсифікація — урізноманітнення на підприємстві видів виробництв, що забезпечують одержання різної продукції і (або) розширення її асортименту.

В економічній літературі наводяться різні підходи для визначення показника диверсифікації виробництва. Можна виділити два показники, які найбільш прийнятні для розрахунку і аналізу на основі статистичної і фінансової звітності аграрних підприємств. Це використання формули Херфінделя-Хіршмана та визначення коефіцієнта зосередженості галузей аграрного підприємства. Використання даних показників також обґрунтовано Андрійчуком В.Г. [1, с. 698].

Ми вважаємо за доцільне поряд з даними показниками використовувати показник кількості товарних галузей для оцінки рівня виробничої диверсифікації діяльності аграрного підприємства.

Нами було проведено оцінку рівня диверсифікації аграрного підприємства ТОВ «Агрофірма «Левада» за зазначеними вище показниками. У 2015 році дане підприємство мало 826 га площі с/г угідь, розмір авансованого капіталу становив 11,18 млн. грн, обсяги продажу продукції становили 11,77 млн. грн, на підприємстві працювало 47 співробітників.

У виробництві і структурі товарної продукції підприємства представлена лише продукція рослинництва, 96 % обсягів реалізації припадає на 3 види продукції: зернові, соя і соняшник.

Для оцінки рівня спеціалізації підприємства з урахуванням усіх товарних галузей ми розраховували коефіцієнт зосередженості товарного виробництва та порівняли його з відповідним показником інших підприємств Білоцерківського району Київської області. У ТОВ «Агрофірма «Левада» він становить 0,71 і є значно вищий за середній рівень по вибірці, коефіцієнт Херфінделя–Хіршмана для підприємства становить 0,43, що характеризує високий рівень зосередження галузей. При цьому, підприємство має значно вищі за середні показники рентабельності виробництва, рентабельності капіталу та маси прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь.

Нами також було проведено кореляційно-регресійний аналіз впливу окремих показників діяльності аграрних підприємств на рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції у відсотках (Y). Для дослідження було відібрано 34 підприємства Білоцерківського району Київської області. Модель множинної (багатофакторної) лінійної регресії має вигляд:

$$Y = a_0 + a_1X_1 + a_2X_2 + a_3X_3 + a_4X_4 + a_5X_5 + u.$$

Для встановлення причинно-наслідкового зв'язку між показниками були вибрані наступні фактори:

- кількість товарних галузей;
- прибуток на 1 га від основної галузі, тис. грн.;
- чистий дохід на 1 га від галузей рослинництва, тис. грн./га
- авансований капітал на 1 с/г угідь, тис. грн.;
- операційні витрати на 1 га с/г угідь тис/га.

Коефіцієнт детермінації (R^2) для моделі склав 0,33. За критерієм Фішера модель є статистично значущою (F факт. = 2,8). Зазначена модель показує, що зростання рівня диверсифікації має негативний вплив на рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції.

Регресійний аналіз з однією незалежною змінною показав, що варіація рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції аграрними підприємствами на 24 % залежить від кількості товарних галузей. За критерієм Фішера модель є статистично значущою. При цьому зростання кількості товарних галузей також має негативний вплив на рентабельність діяльності (Рисунок 1). Це свідчить про те, що чим менш диверсифіковане підприємство, тим більший економічний ефект воно отримує за рахунок переваг спеціалізації діяльності.

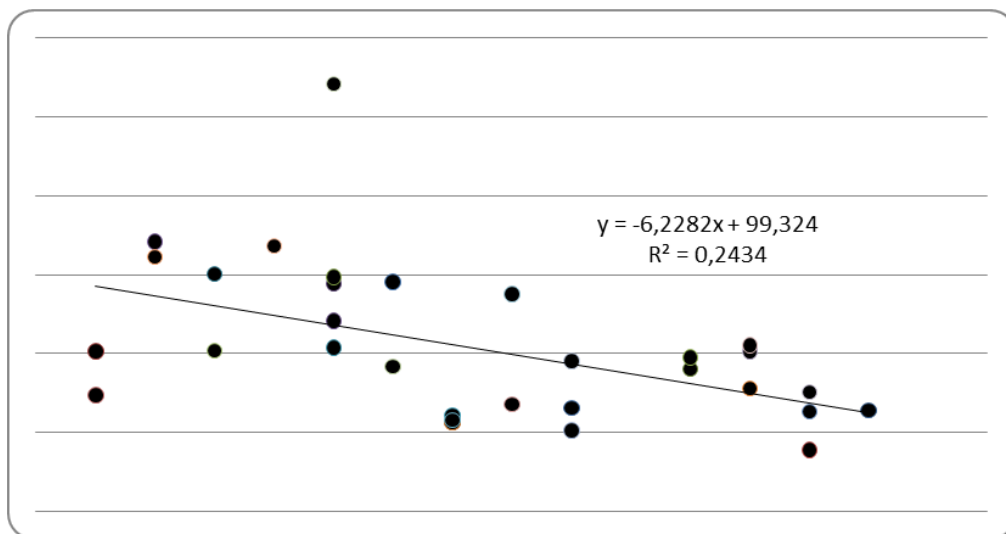

Рис. 1. Залежність рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції (Y) від кількості товарних галузей на підприємстві (X)

Отже, результати оцінки ТОВ «Агрофірма «Левада» показують, що підприємство має низький рівень диверсифікації діяльності та високі показники економічної ефективності. Очевидно, вони викликані перевагами спеціалізації на обмеженій кількості видів діяльності та досягнення високих показників продуктивності, зокрема землі і праці, оптимального використання техніки і обладнання, організації виробничих процесів. Звичайно, така виробнича структура має не лише переваги, якими скористалося дане підприємство, а і недоліки, одним із яких є зростання виробничих ризиків у результаті зміни природних або ринкових умов.

Результати дослідження діяльності аграрних підприємств Білоцерківського району Київської області також показують, що зростання рівня виробничої диверсифікації негативно впливає на рентабельність виробництва в агробізнесі. Проте, через відносно низький коефіцієнт детермінації модель потрібно використовувати з обережністю.

Література

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2015. — 783 с.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / Ансофф И. — СПб.: «Питер», 1999. — 416 с.
3. Бутенко Н. В. Диверсифікація виробництва: цілі та стратегії реалізації / Н.В. Бутенко // Економіка АПК. — 2003. — №7 — с. 109-114.
4. Котлер Ф. Основы маркетинга / Котлер Ф.; [пер. с англ. Е. М. Пенковой]. — М.: Прогресс, 1990. — 736 с.
5. Кунц Р. М. Стратегия диверсификации и цели предприятия / Р. М. Кунц // Проблемы теории и практики управления. — 1994. — № 1. — 105 с.

References

1. Andriichuk V.H. Ekonomika pidpriemstv ahro-promyslovoho kompleksu: pidruchnyk / V.H. Andriichuk. — K.: KNEU, 2015. — 783 s.
2. Ansoff Y. Novaia korporativnaia stratehiia / Ansoff Y. — SPb.: «Pyter», 1999. — 416 s.
3. Butenko N. V. Dyversyfikatsiia vyrobnytstva: tsili ta stratehii realizatsii / N.V. Butenko // Ekonomika APK. — 2003. — №7 — s. 109-114.
4. Kotler F. Osnovy marketynha / Kotler F.; [per. s anhl. E. M. Penkovoi]. — M.: Prohress, 1990. — 736 s.
5. Kunts R. M. Stratehiia dyversyfykatsyy y tseli predpriatya / R. M. Kunts // Problemy teoryy y praktyky upravleniya. — 1994. — № 1. — 105 s.